

України, у поєднанні з упровадженням компетентнісних вимог до фахової підготовки вчителя стали основними векторами реформаторських змін з оновлення змістових, організаційних та процесуальних аспектів підготовки успішних та конкурентоспроможних учителів нової генерації. Значущість розвитку професійної успішності майбутніх учителів обумовлена вимогами суспільства до забезпечення високого рівня професіоналізму фахівців відповідно до світових стандартів; необхідністю створення в Україні конкурентоздатної системи вищої освіти, інтегрованої до Європейського простору вищої освіти; суспільним замовленням на успішного вчителя (Концепція Нової Української школи, 2016). З'ясовано, що Концепція НУШ узгоджує підготовку вчителя з потребами ринку освітніх послуг, орієнтує на формування вмотивованого вчителя, творчого й у постійному професійному розвитку. Водночас підготовка вчителя має характеризуватися фундаментальністю, багатоаспектністю та цілісністю.

ІЄРАРХІЧНА МОДЕЛЬ РЕФОРМОВЧИХ ПРОЦЕСІВ У ГАЛУЗІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ДОБА НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Н.П. Дічек,

доктор педагогічних наук, професор

Уперше обґрунтовано, що в освітній політиці держави в галузі шкільної освіти слід виокремлювати стратегічні (загальнодержавні) й тактичні (локально-галузеві) стратегії, які сукупно насамперед і визначають відповідні тенденції розвитку освіти, хоч у синергії з ними виявляються й сингулярні тенденції.

Аналітичне дослідження процесів реформування шкільної галузі в добу незалежності України (1991-2017) дало підстави для розроблення й обґрунтування авторської ієрархічної моделі їх рівнів, що всистемлює знання про перебіг таких процесів. Найвищим рівнем, на якому формуються зміни в освіті, є глобальний, що диктує країнам необхідність здійснення реформ аби розвиватися й бути конкурентоздатними на світовому ринку праці. Водночас цілі освітніх реформ кожна країна визначає, виходячи з власних реалій, прагнучи розв'язати загальну освітньо-педагогічну проблему – підготовку нових поколінь громадян до життя в соціумі, що швидко змінюється (особливо в постіндустріальну добу), їхню соціалізацію, адекватну викликам конкретного історичного часу, забезпечення особистісного розвитку тощо. Такі загальнодержавні цілі артикулюються у форматі стратегій (у тому числі екстрапольованих на сферу освіти), що визначаються й ухвалюються вищими керівними органами влади. Так із встановленням незалежності Україна визнала необхідним розгорнути оновлення життя суспільства в руслі стратегій національного державотворення та демократизації і гуманізації буття українців. В освіті з 1992 р., згідно з цими державними стратегіями, почали запроваджувати трансформації локально-освітнього спрямування, тобто, державні стратегії конкретизуються у форматі освітніх змін, зміст яких розробляється відповідними профільними керівними органами у співпраці з науковою спільнотою, освітянським загалом. Якщо напрям (або стратегія) – це свідомо визначені та запрограмовані дії

(зміни) для досягнення певної мети, то тенденцію визначаємо як суму і свідомих (запрограмованих) дій, що є її рушіями, і неочікуваних чинників розвитку змін на шляху досягнення мети, які можуть розширювати суть напряму, а можуть виявити його невиваженість або й хибність, тому напрям/стратегія – як планований рух – завжди має позитивну конотацію, а тенденції можуть виявлятися і як позитивні, і як негативні, бо у ході реалізації стратегічних змін накладається вплив неочікуваних чинників, причин. Лише з плином часу стає можливим обґрунтовано характеризувати ідейне і практичне спрямування освітніх змін у форматі виразних тенденцій. Тоді їх можна аргументовано характеризувати у вимірі позитивні/негативні, ефективні/неефективні освітні зрушення. Тенденції можна оцінювати і з позицій їх трансформаційного спрямування – реформаційні і контрреформаційні.

Аргументовано, що до загальнодержавних стратегій, екстрапольованих на шкільну освітню галузь, слід відносити: 1) стратегію державо- і націстворення; 2) стратегію демократизації і гуманізації суспільного життя (обидві були сформульовані відразу після здобуття Україною незалежності і набули перманентного характеру); 3) стратегію євроінтеграційного розвитку країни, що увиразнилася з початком ХХІ ст.; 4) стратегію на інноваційний розвиток української держави, що викристалізовується останніми роками. Відповідно до цих загальнодержавних стратегій розвитку країни й освіти, *локально-галузеві стратегії* формулюються і конкретизуються як:

➤ розроблення національного законодавства у галузі освіти, утвердження української мови єдиною мовою навчання, урізноманітнення форм і методів національно-патріотичного та громадянського виховання школярів, введення національного компонента у зміст шкільної освіти (до 1.);

➤ упровадження гуманістичної особистісно орієнтованої парадигми в шкільній освіті (перехід від знанневої парадигми), поширення різноаспектної диференціації й індивідуалізації навчального процесу, профільного навчання в старшій школі, уведення зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання випускників шкіл і наступне прозоре зарахування охочих на навчання до університетів, поширення варіативності в усіх ланках і формах освіти, децентралізація управління освітньою галуззю (характеризуємо як амбівалентну тенденцію), а також перебудова освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти на компетентнісних засадах, що є новітньою *локально-галузевою стратегією* модернізації української системи освіти в напрямі її раціональної прагматизації та забезпечення кожній особі набуття конкурентоспроможності на ринку праці (до 2.);

➤ запровадження стандартизації всіх рівнів освіти, узгодження українського шкільного курикулуму із європейським і кращими світовими зразками (до 3.);

➤ стрімке поширення комп'ютеризації освіти, і самого життя громадян, диджиталізації, що спричинює істотні трансформації в підходах до освіти, які ще повною мірою неосмислені вченими (до 4.).

На основі аналізу державних, галузево-нормативних документів про шкільну освіту (1991-2017) *доведено*, (а) що для середньої освіти суверенної України донині (з 1992 р.) перманентною залишається державна освітньо-політична стратегія на

розбудову національної української освіти, що обумовлено часовою тяглістю складного націєтворчого процесу, який, своєю чергою, теж залежить від спрямування та змісту освіти (насамперед середньої, оскільки вона сукупно охоплює близько третини населення України); (б) що зміни стратегічних цілей у розвитку освіти є наслідком зміни політичного курсу держави, а внутрішня боротьба за владу в країні спричинює не завжди вмотивовані зміни у керівництві МОН України і відповідно у його діяльності. Це не сприяє дотриманню виваженої послідовності в реалізації реформ, політизує освітні трансформації й гальмує розвиток освіти.

Уперше на міждисциплінарному рівні, на основі поєднання історико-педагогічного та філософсько-освітнього підходів до осмислення реформаційних процесів у середній освіті протягом 1991-2017 рр., *виокремлено та схарактеризовано* низку тенденцій у здійсненні політики реформування галузі середньої освіти, насамперед ті, що є похідними від загальнодержавних стратегій – поширення україномовності засобами середньої освіти; запровадження стандартів освіти як шлях до забезпечення якісної освіти та можливості для здійснення контролю за нею; оновлення змісту шкільної освіти відповідно до європейських зразків; розбудова старшої профільної школи як поглиблення особистісно орієнтованої освіти; урізноманітнення форм, методів, технологій навчання, пріоритетність варіативного підходу в реалізації освітнього процесу; посилення раціональної прагматизації мети шкільної освіти (запровадження компетентнісного підходу до навчання), і ті, що виявилися сингулярними («чорний лебідь», наприклад, тенденція гуманітаризації освіти (середина 1990-х років), що стала нежиттєздатною в добу цифровізації).

На підставі викладеного вище було *обґрунтовано закономірність*: стратегія гуманізації шкільної освіти у вияві особистісно орієнтованого навчання і визнання дитини/людини найвищою цінністю, проголошення всебічної підтримки розкриття її здібностей і потенцій у ході якісного освітнього процесу, виявляє детермінуючу функцію гуманізації як імперативної вимоги забезпечення дитиноцентризму та якості середньої загальної освіти. І навпаки – недитиноцентрована та неякісна середня освіта не може вважатися гуманістичною, бо вона затримує розвиток і не сприяє самореалізації особи.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1991–2017)

Н.Б. Антоненко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

У процесі дослідження основних тенденцій реформування шкільної освіти в Україні у добу незалежності (1991–2017) було *визначено* ключові новації у розвитку школи першого ступеню. Так, *констатовано*, що у 2001 р. здійснено перехід від функціонування двох різних структур початкової школи (трирічної із зарахуванням до першого класу дітей з 7-річного віку та чотирирічної із зарахуванням до першого